

ich bohatým obrazovým materiálom (takmer 400 reprodukcii), no aj tieto symboly sú miestami podané skôr ako „mŕtve predmety“ než ako živé súčasti sociálneho diskurzu. Otázka, ako tieto symboly reálne formovali vnímanie sveta konkrétnych obyvateľov Brna a aké predstavy o moci, poriadku či nebezpečenstve do nich vkladali, tak zostáva nezodpovedaná. Autori si skôr všímajú oficiálnu a inštitucionálnu reprezentáciu (napr. Parnas, ktorý mal cez postavu Herakla a alegórie kontinentov demonštrovať stabilitu habsburskej monarchie po víťazstve nad Turkami), zatiaľ čo hlbšie subjektívne vnímanie „obyčajných“ ľudí zostáva pre limity prameňov nezodpovedané.

Autori sami priznávajú, že aj kvôli asanácii historického jadra a strate kontextu barokových diel je ťažké plne rekonštruovať „imaginatívny vesmír“ vtedajších Brňanov. Celkový „teoretický zmysel“ symbolov pre nižšie vrstvy preto zostáva v tieni oficiálnej barokovej rétoriky. Monografia tak výborne mapuje, čo symbolmi „hovorilo“ mesto a panovník, ale to, ako tieto správy reálne „čítali“ konkrétni obyvatelia, zostáva skôr v rovine hypotéz.

Napriek uvedeným interpretačným limitom predstavuje monografia *Dějiny Brna 3, Město v raném novověku* mimoriadne hodnotný a v mnohých ohľadoch reprezentatívny príspevok k výskumu mestských dejín v stredoeurópskom priestore, ktorý nepochybne bude slúžiť ako základný referenčný bod pre ďalší výskum ranonovovekého mesta i moravských dejín vôbec.

¹ ONDRÁŠKOVÁ, Veronika. Mezi řemeslnou praxí a normou: ženské podnikání v rámci kodifikace generálních cechovních artikulí 1739. In *Právněhistorické studie*, 2025, roč. 55, č. 3, s. 197-210.

PhDr. Ivan Chylák
(Historický ústav SAV, v. v. i., Bratislava)

MRVA, Ivan. *SLOVENSKÉ STOROČIE 1815 – 1920*. Bratislava: Perfekt, 2024. 432 s.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2026.74.2.9>

Medzi početné syntézy slovenských dejín 19. storočia vzniknuté v posledných rokoch sa radí aj dielo Ivana Mrvu *Slovenské storočie 1815 – 1920* s podtitulom *Zlomové obdobia slovenských dejín*, ktoré je voľným pokračovaním autorovej knihy *Temné storočie 1618 – 1718* (2021). Dielo má výrazný popularizačný rozmer vyplývajúci z jeho jazyka a naratívnej stratégie, čo dopĺňa širokou koncepciou s početnými presahmi k uhorským dejinám.

Knihy s rozsahom 432 strán je členená na štrnásť prevažne chronologicky ladených kapitol mimo úvodu a záveru (*Viedenský kongres a Metternichova éra; Slovenské národné hnutie a maďarizácia; Výstupňovanie politického a národnostného zápasu v Uhorsku; Slovenské národné hnutie v dobe zosťreného národnostného zápasu; Revolučné roky 1848 – 1849; Zápas Maďarov a Nemaďarov; Neoabsolutizmus; Memorandové a matičné*

obdobie; Dualistická monarchia; Rakúsko-Uhorsko na prahu krízy; Posledné roky pred vojnou; Hospodárske a spoločenské pomery; Svetová vojna a koniec monarchie; V novom štátnom zväzku). Autor chronologickým vymedzením a v úvode skonštruovaným kontrastom medzi citovaným výrokom Pavla Jozefa Šafárika z roku 1830 o blízkom zániku Slovákov a úspešnom začlenení do Československa v rokoch 1919 – 1920 postuluje hlavnú koncepciu knihy zameranú na faktický úspech slovenského hnutia v 19. storočí a jeho okolnosti. Hoci toto vymedzenie je samo osebe veľmi podnetné a predstavuje aj prijateľný rámec pre poňatie knihy v rámci koncepcie národných dejín, primordialistické chápanie národa a prílišné používanie kolektívneho aktéra toto poňatie problematizuje. Autor (s. 19) síce opisuje „uhorský feudálny národ“, ktorý chápe ako konštrukt, no bližšie ho nedefinuje, zatiaľ čo so slovenským alebo maďarským národom atď. narába ako s prirodzenými jednotkami a s národnosťou ako vrodenu vlastnosťou osôb.

Pozitívom práce je neustála snaha o celouhorský kontext., ktorý sa prejavuje príkladmi a komparáciami, napr. pri charakteristike miest či šľachtického stavu. O to zvláštniejšie je používanie pojmu Slovensko (vo význame územie súčasnej Slovenskej republiky) bez vysvetlenia a zdôraznenia dobových reálií, čím niekedy pojem pôsobí ako anachronizmus a sťažuje aj porozumenie autorského zámeru. Taktiež označenie Novohradskej stolice za „slovenskú“ v súvislosti so snomom v roku 1822 ostáva bez primeraného odôvodnenia sporné.

Snaha autora o objektivitu má pozitívny odraz v tom, že hoci používa národný naratív a miestami romantizujúco prepája „národné hnutie“ a „národ“, ako aj nedostatočne kriticky prijíma dobové texty ako pramene, neaplikuje metódu tzv. zvláštného zrkadla.¹ Podľa môjho názoru tiež korektne cituje často používaný (a aj dezinterpretovaný) výrok Štefana Sečénihó (Széchenyi, István) z roku 1830 o modernizácii Uhorska a rozvoji maďarského národa (s. 31). Autor sa miestami uchýľuje k paušálnemu prisudzovaniu vlastností personifikovaným národom, no až na výnimky zachováva neutralitu.

Autor začína výklad Viedenským kongresom, ktorý však neprepája s národným hnutím, resp. cez nie veľmi presvedčivé politické konštrukcie. V celom diele sa autor, napríklad aj v nasledujúcej podkapitole venovanej vzniku panslavizmu, hlási k snahe o objektívne hodnotenie. Prínos tejto snahy je však obmedzený jeho naratívnu konštrukciou. Poňatie národných dejín tak napríklad sťažuje širšie uchopenie významu panslavizmu v politike habsburskej monarchie, ktorý tak zostáva v prvoplánovej polohe hnutia za politické zjednotenie zvecnených slovanských národov. Nie je tak možné rozlíšiť propagandistickú, diskurzívnu a národnobuditeľskú zložku panslavizmu, a to aj pri hodnotení reakcie zo strany štátu či úradov a uchopiť rozdiel medzi praktickou politikou a diskurzom a reálnym významom týchto javov v priestore.

Ako príklad autorovho nedostatočne kritického prístupu je konštatovanie, že sa (od 40. rokov 19. storočia) v kontexte oficiálnej komunikácie začal „čoraz častejšie stožňovať pojem uhorský a maďarský“. (s. 32). Kým v dobovej slovenčine je možno badať skôr opačné tendencie, otázka znie: Je možné dokázať, že v latinčine (úradnej reči do rokov 1830/1844) takéto rozlišovanie predtým bolo? V kontexte toho je tiež možné hovoriť skôr o transformácii feudálnej identity na štátnu v prípade autorom opísaného pomadžarčovania slovenskojazyčnej (slovenskej) šľachty. Samozrejme bez vynechania etnického rozmeru maďarizačných snáh, ktoré však s vyššie uvedenou formou autorovi

napriek prítomným metodologickým predpokladom často splývajú. Syntetický prehľad dejín slovenského národného hnutia by mohol byť zlepšený dôkladnejšou reflexiou výskumov posledných rokov, napríklad v hodnotení činnosti Jána Kollára.

Po úvode pokrývajúcim obdobie až do 40. rokov 19. storočia sa autor vracia k slovenskému národnému hnutiu, ktorého dejiny odvíja od *Slovenského učeného tovarišstva*. Autor na základe podrobného výpočtu sleduje extenzívny záber slovenského hnutia a jeho postavenie najmä v rámci katolíckej cirkvi. Za zmienku stojí aj autorova snaha o poslovenčovanie maďarských mien. Hoci v niektorých prípadoch možno považovať toto konanie za oprávnené a inde vyjadruje naladenie autora (Košut), vo viacerých prípadoch pôsobí zbytočne či násilne. Príkladom môže byť zvláštna hybridná forma Dežöfi či fonetické prepisy maďarských mien aj v prípadoch s historicky doloženou slovenskou variantou (Sentiváni) (s. 45 – 47).

Pomerne precízne je spracovaná tretia kapitola, ktorá sa okrem rozboru udalostí vedúcich k revolúcii 1848/1849 zaoberá aj vývojom národnostnej otázky a rôznych rovin jej chápania s dôrazom na celouhorský kontext. Tomu istému obdobiu, ale z pohľadu slovenského národného hnutia, sa venuje štvrtá kapitola (*Slovensko v dobe zostreného národnostného zápasu*). Autor sa tu už viac sústreďuje na rovinu diskurzu, hoci výber tlače a interpretácie vyznieva jednostranne a reprodukuje dobový naratív politických a historiografických textov. V rámci analýzy diskurzu autor upozorňuje na základné stratégie – paušalizáciu, dehumanizáciu protivníka, spájanie s amorálnym konaním či využívanie xenofóbnych stereotypov. Škoda, že závery sú až príliš zovšeobecňujúce. Autor venuje priestor aj otázke jazykového rozkolu a nasledujúcich polemik po roku 1843, ako aj vplyvu týchto udalostí na vývoj česko-slovenských vzťahov. V texte sa však objavujú aj tvrdenia, ktoré presahujú rámec existujúcej odbornej literatúry – napríklad veľký rozsah podpory a zainteresovanosti v prospech slovenského národného hnutia zo strany autorít evanjelickej a najmä katolíckej cirkvi. Doloženie týchto tvrdení konkrétnymi citáciami by výrazne zvýšilo prínos diela, a preto je škoda, že na rozdiel od spomínanej staršej autorovej knihy (*Temné storočie*) tu celkom vypadli poznámky pod čiarou.

Celou knihou sa vinie autorova ďalšia myšlienka, ktorá je tiež aktualizáciou starších tvrdení a ktorú dokladá početnými citátmi z prameňov i textov dobových autorov. Hovorí, že slovenské národné hnutie bolo do veľkej miery reakciou na maďarizačné snahy a hlavnou príčinou rozpadu Uhorska bolo odcudzenie sa jednotlivých národných skupín spoločnému štátu v dôsledku maďarizácie. Hoci autor tvrdenie zakladá na pramennej báze, je veľmi otázne, či bez externých vplyvov na štátoprávny vývoj v Európe mohli mať tieto myšlienky možnosť byť realizované.

V piatej a šiestej kapitole autor podrobne rozoberá udalosti revolučných rokov 1848/1849 s dôrazom na slovenské národné hnutie, kvôli čomu ich možno považovať z obsahového aj naratívneho hľadiska za najsilnejšiu časť knihy. A to napriek tomu, že podobne ako v iných častiach sa vyskytujú disproporcie v jazyku pri hodnotení jednotlivých národov. Práca sa tak viac jazykom ako obsahom stáva súčasťou nacionalistického historického diskurzu.

Upozornenie si zaslúži aj ďalší aspekt, ktorý však, hoci vystupuje výrazne, nie je problémom len recenzovaného diela, ale širšieho priestoru slovenskej historiografie – a to je tradičný pohľad na národné hnutie ako oslobodzujúce masu obyvateľov trpiacich vo

fyzickom útlaku pre svoj jazyk a vrodenu národnosť. Otázkou je, či sa netreba pozrieť na aktivity slovenských národovcov širšou európskou optikou, ktorá by kontextualizovala napr. jednoznačne antagonistické vnímanie slovenských povstalcov (1848/1849) a maďarských mocenských štruktúr. Tento vzťah je tradične prezentovaný ako dichotómia slobody a tolerancie proti útlaku a maďarizácii. Treba však tiež pripomenúť, že autor viacnásobne zdôrazňuje širší štátny a občiansky charakter revolúcie 1848/1849 ba účasť osôb rôzneho etnického pôvodu na oboch stranách (najmä maďarskej – uhorskej).

Následujúce kapitoly *Neoabsolutizmus* a *Memorandové a matičné obdobie* mapujú udalosti od roku 1850 až po koniec 70. rokov 19. storočia opäť s dôrazom na širší uhorský kontext. Venujú sa aj jazykovej otázke vrátane často prehliadaných okolností jazykovej odluky na prelome 50. a 60. rokov 19. storočia so zásadným vplyvom na česko-slovenské vzťahy. Prínosná je snaha o porovnanie s vývojom v rámci iných národných hnutí v Uhorsku. Kapitoly venované druhej polovici 19. storočia pracujú menej s primordialistickým konceptom národa a reflektujú aj dobový diskurz. Autor predstavuje čiastkové otázky vývoja v Uhorsku v samostatných kapitolách zameraných napr. na maďarizáciu či československú spoluprácu. Kým v prvom spomenutom prípade vychádza z tradičného naratívu, v druhom reflektuje aj hlbší a modernejší pohľad na problematiku v rozmeroch dobového diskurzu.

Následné kapitoly venujúce sa obdobiu od 90. rokov 19. storočia predstavujú Uhorsko ako krajinu smerujúcu do krízy so zárodkami budúceho rozpadu. Zdôrazňuje vyostrenie národnostného útlaku za vlády Dezidera Bánffyho. Rozvíjajúce sa slovenské národné hnutie v kontraste so šovinizmom vládnych vrstiev uvádza do naratívu smerujúcemu k udalostiam na konci 1. svetovej vojny. Zdôrazňuje aj význam vysťahovalectva a rozvoja priemyslu pre obnovené slovenské národné hnutie a československú spoluprácu. Faktografický syntetický prehľad predstavuje kapitola venovaná hospodárstvu a sociálnej situácii obyvateľstva.

V záverečných kapitolách sa autor venuje obdobiu 1. svetovej vojny a okolnostiam vzniku Československého štátu. V kontexte českých a slovenských predstáv o povojnovom usporiadaní zdôrazňuje najskoršie návrhy z počiatočných rokov konfliktu, ako aj posun od federácie dvoch národov k unitárnemu štátu. Z tohto pohľadu vychádza autorovo hodnotenie vzniku Československa, ktoré vníma ako pozitívny akt svojej doby, zároveň však ako dočasný krok k budúcej štátnej samostatnosti. Kritický postoj autora k politike medzivojnového Československa sa prejavuje už v jeho upozornení na používanie zaužívaného nepresného prekladu názvu Katedra reči a literatúry československej (zal. 1803), ktorý nemá oporu v úradných dokumentoch a vznikol ako historiografický konštrukt až o storočie neskôr. Sporný je autorov opis spontánneho začlenenia slovensky hovoriacich regiónov do nového štátu. Knihu ukončuje opisom Trianonskej zmluvy, ktorú charakterizuje romantizujúcim konštatovaním, že „naplnila dávne sny a snaženia našich predkov“.

Text dopĺňajú obrazové a mapové prílohy, zaujímavé sú najmä niektoré historické mapy (napr. s. 34 – 35). Dielo tak ako je nastavené a vymedzené vychádza z národnej koncepcie slovenských dejín, čo ako také nemusí byť problémom. Problémom sa to stáva pri zmienených hodnotiacich disproporciách a používaní kolektívneho aktéra, ako aj paušálnych charakteristikách. Zároveň je v diele citelne ovplyvnenie dobovým diskur-

zom, ktorého prítomnosť je obohacujúca, ale len vtedy, keď je prezentovaný ako historický pohľad a nespĺýva s autorovým výkladom. Autor zároveň síce teoreticky pracuje s pojmami národ, identita a štátnosť, v texte však sklzáva k zvecňovaniu, paušalizácii a romantizácii.

Dielo dokazuje solídnu orientáciu v pramennej báze i literatúre, čo je v rámci možnosti popularizačnej knihy aj využité a predstavuje predpoklad pre významnú prednosť – kontextualizáciu a multiperspektivitu. Hoci väčšinu publikácie tvorí klasická historická narácia, ktorej prvky a postupy identifikoval H. White,² vsuvky a konkrétne príbehy robia knihu aj čitateľsky prítiažlivou. Hlavný problém diela tak predstavuje metodologická nekonzistentnosť, ktorá vedie k protirečivým či sporným konštatovaniam a prílišná paušalizácia národnosti ako prirodzenej vlastnosti napríklad neumožňuje rozvinúť diskurzívny rozmer ku ktorému inak kniha prináša zaujímavé fakty. Ivan Mrva vo svojom diele *Slovenské storočie 1815 – 1920* ponúka čitateľsky prítiažlivý a rozsiahly prehľad vývoja slovenského národného hnutia v 19. storočí v čiastočnom uhorskom kontexte. Hoci miestami podlieha nacionalistickému naratívu a metodologicky reprodukuje staršie paradigmy, jeho kniha predstavuje prijateľný vstup do problematiky pre širšiu verejnosť napriek jej nedostatkom obmedzujúcim jej použitie v ďalšom výskume.

¹ KRATOCHVÍL, Viliam. *Metafora stromu ako model didaktiky dejepisu; k predpokladom výučby*. Bratislava: Raabe, 2019.

² WHITE, Hayden. *Metahistory; The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1975.

Mgr. Peter Kašiak
(Katedra slovenských dejín, Filozofická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave)

ŠKODA, Zdeněk – SWIERCZEKOVÁ, Lucia – KOLÁŘ, František. *PAŘÍŽ 1924: Coubertinovo loučení a první zlato pro Československo*. Praha: Euromedia Group, 2024. 269 s.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2026.74.2.10>

Moderné olympijské hry s viac ako storočnou tradíciou sú nevyčerpatel'nou studnicou odborných i popularizačných textov, v ktorých sa autori dotýkajú významu hier nielen po športovej, ale aj po ich spoločenskej stránke. Na jednej strane národné olympijské výbory „chrliá“ publikácie s najlepšimi výsledkami svojich súčasných olympionikov obohatené aj o obrazovú prílohu z dejiska hier. Na strane druhej utvárajú priestor na prehĺbenie nostalgie za úspešnými olympijskými hrami v minulom tisícročí s opätovným dôrazom na úspešnosť či neúspešnosť daných hier. Za pravidelného prispievateľa možno považovať nielen slovenský národný výbor, ale aj Český olympijský výbor (ČOV) spolu s Českou olympijskou akadémiou (ČOA).